

O novo recurso de casación: “interese casacional” ou mingua do dereito de defensa? ¹

El nuevo recurso de casación: “interés casacional” o mengua del derecho de defensa?

The new appeal: “cassation interest” and right of defense?

SALVADOR MARÍA MARTÍN VALDIVIA

Abogado / Profesor titular de Dereito Administrativo
Universidade de Jaén (Andalucía, España)
smartin@ujaen.es

Recibido: 15/11/2015 | Aceptado: 08/03/2016

Resumo: A reforma da LOPX operada pola LO 7/2015 ten un obxectivo formalmente declarado: outorgarlle á casación un carácter netamente uniformador da doutrina legal. Desaparece, pois, o escaso vestixio de segunda instancia que puidese aínda quedar neste recurso tras a reforma da LXCA de 2011. Os esforzos por cifrar as exigencias formais para a súa admisión son loables, pero, á vez, resultan tan prolifas que poden situar a casación ao nivel dos recursos de amparo no que se refire a supostos de inadmisibilidade *a limine*. Con todo, prodúcese un efecto aínda máis pernicioso: a desaparición da segunda instancia para asuntos da importancia que se tramitaban nos TSX e na Audiencia Nacional.

Palabras clave: recurso de casación, nova regulación, criterios de admisión, interese casacional, carácter uniformador, rixidez en exigencias formais, separación entre preparación do recurso e interposición, desaparición de segunda instancia.

Resumen: La reforma de la LOPJ operada por la LO 7/2015 tiene un objetivo formalmente declarado: otorgar a la casación un carácter netamente uniformador de la doctrina legal. Desaparece, pues, el escaso vestigio de segunda instancia que pudiera aún quedar en este recurso tras la reforma de la LJCA de 2011. Los esfuerzos por cifrar las exigencias formales para la su admisión son loables, pero, a la vez, resultan de tanta prolijidad que pueden situar la casación al nivel de los recursos de amparo en lo que se refiere a supuestos de inadmisibilidad *a limine*. Con todo, se produce un efecto aún más pernicioso: la desaparición de la segunda instancia para asuntos de la importancia que se tramitaban en los TSJ y en la Audiencia Nacional.

Palabras clave: recurso de casación, nueva regulación, criterios de admisión, interés casacional, carácter uniformador, rigidez en exigencias formales, separación entre preparación del recurso e interposición, desaparición de segunda instancia.

Abstract: Reform operated by the O 7/2015 in the Organic Law of the Judiciary (LOPJ) has formally declared goal: give the appeal a purely standardizing nature of the legal doctrine. Therefore disappears all

the vestiges of second instance that might still be in this appeal after the reform Law of the administrative jurisdiction (LJCA) 2011. Efforts to encrypt the formal requirements for admission are commendable, yet, so neatly that result from you can place the appeals to the Supreme Court level appeals to the Constitutional Court, when it comes to cases of inadmissibility *a limine*. The disappearance of the second instance for cases of importance were handled and the TSJ and the National Audience (Audiencia Nacional): However, an even more pernicious effect.

Key words: appeal, new regulation, admission rules, cassation interest, standardizing character, stiff formal requirements, separation between the preparation instance and initiating proceedings text, disappearance of second instance.

Sumario: 1 O novo recurso de casación como instrumento nomofiláctico. 2 As propostas concretas do lexislador. 3 O “interese casacional” como clave de acceso ao Tribunal Supremo. 4 A importancia das exixencias formais: os requisitos de preparación do recurso de casación ante o Tribunal Supremo. 5 Substanciación do recurso de casación ante o Tribunal Supremo. 6 Reflexión final. 7 Bibliografía.

1 O NOVO RECURSO DE CASACIÓN COMO INSTRUMENTO NOMOFILÁCTICO

En recentes datas tivo lugar unha substancial reforma do sistema procesual contencioso-administrativo no noso país. O lexislador, en virtude da nova redacción dada polo apartado un da disposición derradeira terceira da LO 7/2015, do 21 de xullo –pola que se modifica a LO 6/1985, do 1 de xullo, do poder xudicial–, *decidiu outorgarlle unha nova carta de natureza ao recurso de casación. Co declarado obxectivo mediato de alcanzar o que, segundo explica a exposición de motivos, debe ter todo recurso de casación, provocou en esencia dous efectos xurídicos; o primeiro, un propósito inmediato non confesado: a descarga de traballo do Tribunal Supremo; o segundo, un efecto, talvez non desexado, pero desde logo enteiramente reprochable: a desaparición da posibilidade dunha segunda opinión (aínda que tecnicamente non se poida considerar como “segunda instancia”) en moitos asuntos de suma transcendencia, concretamente todos aqueles cuxo coñecemento está atribuído en primeira instancia aos tribunais superiores de xustiza e á Audiencia Nacional.*

E é que, en efecto, a partir do 22 de xullo de 2016 a sección 3ª do capítulo III do título IV, integrada polos artigos 86 a 93, relativos ao recurso de casación contencioso-administrativo, se altera substancialmente. A xustificación nace da necesidade de harmonizalo coa regulación da casación civil –con algunha diferenza relevante, non obstante–, pois ese é, a xuízo do lexislador, o seu labor constitucional. En principio, desaparecen as limitacións obxectivas hoxe existentes: a posibilidade de acceder en casación ao Tribunal Supremo en asuntos cuxa contía sexa superior a 600.000 € se o asunto non ten “interese casacional” ou nos asuntos de persoal dos que ata agora coñecía se non se dá esa circunstancia; elimínase igualmente a regulación dos recursos de casación en interese de lei e unificación de doutrina, como ata agora os coñeciamos, propóndose novas fórmulas procesuais que asemellan moito esta proposta á que a LAC ofrece aos recursos civís, pero –tamén é verdade– con importantes matices. Segue viva, no entanto, a limitación relativa á soa invocación de cuestións de dereito, “con exclusión das cuestións de feito” (novo artigo 87 bis), aínda que como na nova proposta se recoñece, na resolución da controversia xurídica, «o Tribunal Supremo poderá integrar nos feitos admitidos como probados polo tribunal de instancia aqueles que, sendo omitidos por este, estean suficientemente xustificadas segundo as actuacións e cuxa toma en consideración resulte necesaria para apreciar a infracción alegada das normas do ordenamento xurídico ou da xurisprudencia, mesmo a desviación de poder». Pero talvez a máis importante variante sexa que en casación se poderá coñecer de calquera «infracción do

ordenamento xurídico, tanto procesual como substantiva, ou da xurisprudencia» denunciada respecto de sentenzas de calquera órgano desta xurisdición, pero –e niso cómpre insistir– só se o recurso presenta “interese casacional”.

É –teño que advertilo– un xuízo enteiramente persoal, pero dá a impresión de que se trata dunha proposta que se xustifica baseándose nuns fundamentos formais distintos dos reais, que presentan outro fin moi concreto, e non parece que sexa o de achegar a xustiza ao xustizable. Trátase, si, de achegar a casación administrativa á civil; pero, tras analizar todas as propostas en detalle, antóllaseme máis ben como o último esforzo por reducir a litixiosidade, descargar de traballo o Tribunal Supremo e evitar as dilacións que se puidesen apreciar nos tempos en resolver –mínimos, por outra parte, se se comparan co auténtico colapso que se sofre nalgúns salas do contencioso dalgúns tribunais superiores de xustiza e en moitos xulgados unipersoais, en situación ruborizante²–. E por iso, malia as publicidades xustificacións da exposición de motivos da LO 7/2015, é esta unha intención que se desenmascara con só testar o sensible recorte de posibilidades dos recorrentes no acceso a esta vía casacional (“*non se trata dunha terceira instancia*”, razónase, cando nunca o foi; como moito, unha “*segunda instancia*” respecto de temas tratados en primeira polos tribunais superiores e a Audiencia Nacional), querendo con iso emular o peche abrupto ao recurso de amparo que supuxo a existencia formal e extremadamente subxectiva de demostrar a «*especial transcendencia constitucional*» do recurso (introducida pola LO 6/2007).

Pero aínda máis patente se me antolla aquel motivo coa soa lectura dalgún outro precepto realmente insólito na nosa lexislación procesual: «*A Sala de Goberno do Tribunal Supremo poderá determinar, mediante acordo que se publicará no Boletín Oficial del Estado, a extensión máxima e outras condicións extrínsecas, incluídas as relativas á súa presentación por medios telemáticos, dos escritos de interposición e de oposición dos recursos de casación*» (texto do novo artigo 87.3). Advertírame o lector de que esta substancial limitación do dereito á defensa xa se “*padece*” na nosa xustiza, pero debemos convir que só acontece nalgúns tribunais menores –e non só contenciosos, ben é certo–, nos cales con total arbitrariedade os xuíces e maxistrados mutilan de xeito xeneralizado o tempo de intervención dos letrados defensores antes de comezala. Así é, sobre todo na fase de conclusións nos xuízos orais, o que supón, sen dúbida, un grave atentado ao dereito de defensa do xustizable, á par que un menosprezo ao exercicio da súa profesión para o avogado, que se ve obrigado a resumir ata o imposible unha actuación que talvez merecese unha maior atención e detemento. E non é que se limiten a aconsellar esa medida –o que desde logo é posible nos supostos en que a intervención do letrado se manifeste innecesaria, reiterativa, superflua ou redundante, pois é ao xuíz a quen lle corresponde a dirección do proceso e, sinaladamente, a marcha e ordenación da vista oral–; o que nesos supostos sobrevén é, antes de que se inicie o trámite, o recorte das posibilidades de actuación, sen reparar nas circunstancias do caso de que se trate, do interese da proba practicada ou da transcendencia do axuizado, con grave quebranto das posibilidades de defensa e da propia dignidade profesional dos letrados actuantes. Que tal imposición se convertese en *modus operandi* nalgúns tribunais menores pode pasar por unha mera contrariedade, pero que o estableza o lexislador como norma a seguir nas actuacións ante o máis alto tribunal da xustiza ordinaria é, cando menos, sintomático. Porque iso é o que o novo 87.3 impón: alixeirar o traballo do tribunal, obrigando os letrados a resumir os seus argumentos, como se dunha comunicación por Twitter se tratase (*¿140 caracteres como máximo?*). E todo iso imposto por vía legal.

A realidade é que, ao parecer, o Tribunal Supremo está aínda superado e ao lexislador tocoulle pór couto; máis discutible é que a solución pase polo peche á casación por motivos e supostos obxectivos. Todo se filtrará polo particular e relativo crisol do “*interese casacional*”, o que nos leva a pensar no pouco ponderada resposta ao problema que de verdade se aborda. A reacción do lexislador a ese tapón da xustiza parece excesiva cando, se do que se trataba era de imprimirlle ao Tribunal Supremo ese selo de modulador da doutrina, ben se puidese potenciar o remedio procesual que o noso ordenamento xa tiña habilitado para iso. O recurso para unificar a doutrina xurisprudencial regulado nos artigos 96 a 99 xa se encargaba desa tarefa³. Considero que bastaba con que o lexislador ampliase minimamente o seu ámbito de aplicación para alcanzar a pretextada xustificación deste cambio lexislativo. Pero parece obvio que non era iso do que se trataba.

Para confiárlle ese definitivo carácter de intérprete e modulador ao Tribunal Supremo, propóñense unha serie de medidas estritamente procesuais, entre as que ciframos as seguintes:

1.- En moi concretos supostos, habilitase o acceso á casación dalgunhas sentenzas ditadas polos xulgados do contencioso-administrativo⁴. Tamén ás ditadas en única instancia ou en apelación pola Sala do Contencioso-administrativo da Audiencia Nacional e polas salas do contencioso-administrativo dos tribunais superiores de xustiza, aínda que, no caso das sentenzas ditadas en única instancia polos xulgados do contencioso-administrativo, unicamente serán susceptibles de recurso as sentenzas que conteñan doutrina que se repete gravemente danosa para os intereses xerais e sexan susceptibles de extensión de efectos, exceptuando as sentenzas ditadas no procedemento para a protección do dereito fundamental de reunión e nos procesos contencioso-electorais.

2.- O recurso de casación contra sentenzas dos tribunais superiores de xustiza tramitarase ante o Tribunal Supremo ou ante o propio TSX en atención á orixe estatal ou autonómica da norma supostamente infrinxida. Deste xeito, as sentenzas que, sendo susceptibles de casación, fosen ditadas polas salas do contencioso-administrativo dos tribunais superiores de xustiza serán recorribles ante a Sala do Contencioso-administrativo do Tribunal Supremo se o recurso pretende fundarse en infracción de normas de dereito estatal ou da Unión Europea que sexa relevante e determinante da resolución impugnada, sempre que tivesen sido invocadas oportunamente no proceso ou consideradas pola sala sentenciadora. Pero se o recurso se funda en infracción de normas emanadas da Comunidade Autónoma, será competente unha sección da sala do contencioso-administrativo que teña a súa sede no tribunal superior de xustiza composta polo presidente da dita sala, que a presidirá, polo presidente ou presidentes das demais salas do contencioso-administrativo e, se é o caso, das seccións destas, coa composición que se di no artigo 86.3 LXCA⁵.

3.- A natureza nomofiláctica do recurso é –segundo se explica– a verdadeira e única razón de ser da casación. Conforme o novo artigo 88, o recurso de casación só poderá ser admitido a trámite cando, invocada unha concreta infracción do ordenamento xurídico, tanto procesual como substantiva, ou da xurisprudencia, a Sala do Contencioso-administrativo do Tribunal Supremo “estime” que o recurso presenta interese casacional obxectivo para a formación de xurisprudencia. Decae, polo tanto, o acceso á casación en razón da contía –o que non sucede nas ordes xurisdiccionais civil e laboral–, que agora estaba en 600.000 euros por pretensión e recorrente –como ata hai uns poucos anos o estaba en 150.000– ou por razóns obxectivas, dependendo das materias –nin temas de persoal, nin dereitos fundamentais, coas excepcións que

veremos—. Con esta proposta preténdese formar un corpo de xurisprudencia aplicable en todo o territorio nacional e reforzar o recurso de casación como instrumento por excelencia para asegurar a uniformidade na aplicación xudicial do dereito⁶, co fin de incrementar as garantías na protección dos cidadáns, evitando que se converta nunha postrema instancia de xustiza ordinaria. Nada se di do moi significativo recorte de posibilidades de defensa ao xustizable en asuntos de transcendencia, como o son sinaladamente os que coñecen a Audiencia Nacional e os TSX en primeira instancia e que, como arriba dicíamos, quedan sen posibilidade de recurso por razón da contía.

4.- Aparecen en escena criterios, se non abertamente discrecionais, si transidos da previa e necesaria ponderación de conceptos xurídicos indeterminados que fan moi difícil a definición obxectiva –e nin moito menos apriorística– dos motivos ou causas que se entendan con transcendencia ou interese casacional. Os intentos de “obxectivación” do artigo 88.2 quedan esvaecidos pola introdución de termos decididamente imprecisos –“*doutrina gravemente danosa para o interese xeral*”, as sentenzas anulatorias de disposicións xerais, salvo que estas “*con toda evidencia, carezan de transcendencia suficiente*”, ou como cando no suposto do novo 88.2.d) entra a representar un papel suplente de Tribunal Constitucional en asuntos de dubidosa constitucionalidade se se advirte que “*a improcedencia de formular a pertinente cuestión de inconstitucionalidade apareza suficientemente esclarecida*”–. Por esta necesidade de xustificar a existencia –ou non– de interese casacional en cada un dos asuntos que se lle sometan, o Tribunal Supremo atópase coa necesidade de avaliar a relevancia casacional do recurso para a súa admisión, para o que se potencia o papel do gabinete técnico (regulado nos artigos 61 bis e seguintes), que «*asistirá á Presidencia e ás súas diferentes salas nos procesos de admisión dos asuntos de que coñezan e mediante a elaboración de estudos e informes que se lle soliciten*». O parecido co “*certiorari*” norteamericano chama a atención⁷.

5.- Seguen distinguíndose os dous momentos procesuais hoxe regulados para preparación e interposición do recurso, por separado e ante distintas instancias. Aínda así, é loable o esforzo disposto pola nova norma en esclarecer os requisitos de forma e prazo para os escritos de preparación (artigo 89), o que intenta facilitar o labor para avogados e tribunais ao momento de preparar o escrito e de, se é o caso, decidir sobre a admisión a trámite nese primeiro estadio procesual. Este esforzo exexético increméntase agora para os tribunais contra cuxa resolución se recorre, que terán que motivar a concorrencia dos requisitos e exixencias legais para a admisión da casación. Este esforzo do tribunal de instancia provoca, á súa vez, que no Tribunal Supremo só se poida abrir un trámite previo de inadmisión de xeito “*excepcional*” e “*só se as características do asunto o aconsellan*”, trámite previo en que se oirá as partes comparecidas por prazo común de trinta días “*acerca de se o recurso presenta interese casacional obxectivo para a formación de xurisprudencia*”. Deberemos estar á espera do que a experiencia forense nos ensine de cales serán finalmente as marxes desa “*excepcionalidade*”. O que en principio parece claro é que a inadmisión previa en sede superior se deberá fundar en motivos taxados e moi específicos (ausencia dos requisitos regulados de prazo, lexitimación ou irrecorribilidade da resolución impugnada; incumprimento de calquera das exixencias formais no escrito de preparación –artigo 89.2–; non ser relevante e determinante da resolución ningunha das infraccións denunciadas ou carencia no recurso de interese casacional obxectivo para a formación de xurisprudencia, única causa onde, en principio, entran a representar un papel fundamental os conceptos xurídicos indeterminados que esvaecerían a pretendida “*obxectivación*” das causas de inadmisión).

6.- O escrito de interposición deberá responder a unha formalidade concreta, expondo os motivos en apartados separados, que se encabezarán cunha epígrafe expresiva daquilo do que tratan, de tal maneira que:

a) non se poderán argumentar causas ou motivos de recurso nin abordarse o estudo de normas que como tales non se identificaron no escrito de preparación, sen poder estenderse a outra ou outras non consideradas entón.

b) se o fundamento é a vulneración de xurisprudencia, acontece outro tanto, debendo nestes casos ademais analizar, e non só citar, as sentenzas do Tribunal Supremo que a xuízo da parte son expresivas daquela xurisprudencia, para xustificar a súa aplicabilidade ao caso; e

c) deberán precisar o sentido das pretensións que a parte deduce e dos pronunciamentos que solicita.

7.- No que refire á sentenza que se dite, non se aprecian diferenzas respecto á actual regulación. Talvez quedase no tinteiro a desexable publicidade que se debera ofrecer da nova doutrina para xeral coñecemento (non só de tribunais inferiores, senón de todos os operadores xurídicos).

8.- Suprímense os recursos de casación para unificación de doutrina e en interese de lei, de tal forma que, se algunha sentenza puidese ser recorrible por algunha causa similar ás tratadas ata agora polas abordadas nas anteriores seccións 4.ª e 5.ª do capítulo III do título IV, se son susceptibles de estudo e tratamento casacional, serano só atendendo ás normas xerais para a casación que arriba vimos (isto é, reconducíndoo aos trámites, regras e presupostos dos artigos 86 a 95).

2 AS PROPOSTAS CONCRETAS DO LEXISLADOR

A modificación normativa que regula o acceso aos recursos de casación é xa unha realidade lexislativa que exige desde logo unha reconsideración na nosa xurisdición dos modos e os contidos que ata agora coñeciamos para o emprego desta postremeira “*instancia*” que, en realidade, deixou de selo. Contémplase agora como un xeito de depuración do ordenamento xurídico e da interpretación que del deberán facer os operadores xurídicos.

É esta unha tendencia lexislativa que, non obstante, se aparta significativamente da orientación da súa predecesora, a Lei 37/2011, do 10 de outubro, de medidas de axilización procesual, que tamén modificou de xeito substancial a regulación dos recursos de casación e extraordinario por infracción procesual no ámbito civil, pero desde logo de maneira máis xenerosa de como agora impón a nova LXCA. Tanto alí como aquí a xustificación é a mesma –malia que en 2011 se recoñecía expresamente no seu preámbulo o que aquí parece querer esconder–, non outra cousa que a preocupación polo colapso dos órganos xudiciais. Na Lei de 2011 abordábase o problema de forma decidida: os datos estatísticos sobre entrada de asuntos nos tribunais demostran unha suba exponencial da litixiosidade, aínda que apraciblemente xustificábo na «*confianza cada vez maior que os cidadáns depositan na nosa Administración de Xustiza como medio para resolver os seus conflitos e pretensións*». É xusto o que necesitaba o lexislador para introducir as «*profundas reformas para asegurar a sustentabilidade do sistema e garantir que os cidadáns poidan dispor dun servizo público de calidade*»⁸. Pero alí polo menos si se traduciu nunha maior facilidade de acceso á casación civil, aínda que en materia de recursos administrativos non o foi tanto. A elevación dos limiares económicos para o acceso á apelación e á casación recorrou sensiblemente o acceso dos cidadáns á instancia superior, moi en contra daquilo do que se

xactaba a lei. O obxectivo mediato: «a liña de reformas procesuais iniciada coas reformas que se acaban de mencionar, tratando agora de introducir na lexislación procesual melloras que permitan axilizar os distintos procedementos, sen mingua das garantías para o xustizable»; o inmediato: «O obxecto da lei é incorporar determinadas medidas de axilización procesual (...). Tales medidas son de distinto signo (...) e están orientadas a limitar o uso abusivo de instancias xudiciais». Esta última idea parece de maior peso para o lexislador de 2015⁹.

En efecto, o eixe da reforma de 2011 radicaba na universalización do recurso de casación por razón de interese casacional, que é a modalidade que mellor lle permite ao Tribunal Supremo, en palabras do preámbulo da Lei 37/2011, «cumprir de forma máis eficaz os fins legalmente establecidos». Estes fins eran os de unificación da aplicación da lei civil e mercantil e correspondían á súa sala primeira como órgano xurisdiccional superior na orde civil. Víase como se reconducía deste modo o recurso de casación por razón da contía a unha modalidade excepcional, pero, á fin e ao cabo, mantíñase ese criterio puramente obxectivo, á par que se garante a igualdade entre todos os litigantes, calquera que sexa o nivel económico do asunto. O recurso de casación por razón de interese casacional, en efecto, estaba ata entón limitado aos asuntos que se tramitan especificamente por razón da materia –son os asuntos que a LAC refire no seu artigo 248.3–. Non obstante, aquela Lei 37/2011 estableceu con carácter xeral a existencia dun interese casacional –a necesidade de unificación ou fixación da interpretación da lei– como presuposto que dá lugar á admisibilidade do recurso, calquera que sexa a forma de tramitación e a contía do asunto, pero mantendo a posibilidade de recorrer contra os asuntos de contía superior a 600.000 €, nos cales o recurso é admisible sen necesidade de demostrar a concorrencia daquel presuposto (actual apartado 2 do artigo 477 LAC). En suma, a baixa contía do asunto non opera a partir da reforma como impedimento para a admisibilidade do recurso de casación. Non acontece o mesmo coa modificación da LXCA actual, onde só se admitirán os recursos que revistan aquel especial interese, aínda que a súa contía fose millonaria.

Esa nova orientación impón unha substancial subxectivación dos criterios de admisión da casación, que terá que ser agora matizada e aclarada por algún acordo ou directriz interna, ao modo en que o fixo a Sala Primeira do Tribunal Supremo, co obxecto de publicitar os criterios para que tanto os maxistrados do contencioso de xulgados e tribunais superiores de xustiza ante os cales se preparan os recursos como os operadores xurídicos encargados de formularlos –avogados e procuradores– os poidan coñecer debidamente e acomodar a súa actuación ao que alí se decida. A nova regulación exige desenvolver un labor procesual máis complexo para dirimir a admisibilidade dos recursos discernindo a existencia dun interese casacional fronte ao carácter máis obxectivo que revestía o criterio da contía –ou o da materia, como era o caso de determinados asuntos de función pública– como modalidade de acceso ao recurso. Á súa vez, este labor pode resultar afectado pola especial exixencia formal dos trámites de preparación e de interposición imposta pola nova norma, así como pola intervención dos “letrados da Administración de Xustiza”, como agora se denominan os secretarios xudiciais. A decisión de inadmisión do recurso resérvase ao Tribunal Superior, en primeira instancia, por exixencia constitucional, como propia do exercicio da potestade xurisdiccional, pero tal decisión pode ser revisada en queixa pola Sala do Contencioso do Tribunal Supremo, que pode examinar de novo a súa admisibilidade en trámite preliminar á interposición.

Pois ben, é nese escenario en que se move a LO 7/2015, que, en efecto, dun lado amplía o ámbito obxectivo das sentenzas recorribles en casación non só ás sentenzas ditadas en única ins-

tancia pola Sala do Contencioso-administrativo da Audiencia Nacional e polas salas do contencioso-administrativo dos tribunais superiores de xustiza das comunidades autónomas, como ata agora, senón que se abre a dous tipos de sentenzas –nunca autos– ata agora irrecorribles: por un lado, as ditadas polos xulgados do contencioso-administrativo ou polos xulgados centrais do contencioso-administrativo en única instancia (isto é, cando non proceda recurso de apelación) coa única exixencia substantiva (e enteiramente interpretable) de que «*conterían doutrina que se reputa gravemente danosa para os intereses xerais e sexan susceptibles de extensión de efectos*»; e, por outro, as ditadas pola Sala do Contencioso-administrativo da Audiencia Nacional e dos tribunais superiores de xustiza das comunidades autónomas ao resolver recursos de apelación contra sentenzas ditadas polos xulgados do contencioso-administrativo. Pero, por outro, impón a presenza dese “interese casacional” en calquera recurso que pretenda ser revisado nesta instancia. A obxectivación dos supostos en que concorre será o auténtico cabalo de batalla para o xustizable. Pero, desde logo, perdeuse a batalla do dereito a aquela “segunda opinión”, ao recurso ordinario, nos asuntos cuxo coñecemento se lles atribúa aos tribunais superiores ou á Audiencia Nacional –que, por outra parte, adoitan ser os de maior transcendencia polo xogo dos artigos 8 a 12 da LXCA.

Continúa non obstante a criba en atención á orixe da norma discutida, polo que se reservan para o Supremo os recursos contra sentenzas das salas dos tribunais superiores de xustiza das comunidades autónomas cando se invoque a infracción de normas de dereito estatal ou comunitario europeo que sexan relevantes e determinantes da resolución recorrida e que fosen invocadas no proceso ou consideradas pola sala. Mantense o coñecemento dos tribunais superiores de xustiza para os recursos que non se funden nunha infracción de dereito estatal ou comunitario, aínda que agora tamén nestes a admisibilidade dependerá da concorrencia do novo requisito do interese casacional obxectivo para a formación de xurisprudencia que introduce a reforma.

Os autos recorribles son os mesmos que antes da reforma; quedan excluídos os dos xulgados e só se admiten contra os ditados pola Sala do Contencioso-administrativo da Audiencia Nacional e polas salas do contencioso-administrativo dos tribunais superiores de xustiza das comunidades autónomas, nos mesmos supostos que actualmente prevé o artigo 87 LXCA:

a) Os que declaren a inadmisión do recurso contencioso-administrativo ou fagan imposible a súa continuación.

b) Os que poñan termo á peza separada de suspensión ou doutras medidas cautelares.

c) Os recaídos en execución de sentenza, sempre que resolvan cuestións non decididas, directa ou indirectamente, naquela ou que contradigan os termos da resolución que se executa.

d) Os ditados no caso previsto no artigo 91.

e) Os ditados en aplicación dos artigos 110 e 111.

Igual que coa anterior regulación, para que poida prepararse o recurso de casación nos casos previstos no apartado anterior, é requisito necesario interpor previamente o recurso de “súplica” –debe entenderse de “reposición”, segundo a nova nomenclatura tras a reforma de 2011, aínda que o lexislador deixase pasar esta oportunidade para corrixir o erro.

Con todo, o principal problema estará en desentrañar o verdadeiro alcance da verdadeira noticia que incorpora a lei: como interpretará o Tribunal Supremo a concorrencia ou non do interese casacional obxectivo para a formación de xurisprudencia. Isto é, cando e en que supostos se terá acceso a esta nova casación, se é que iso é posible de esbozar aprioristicamente.

3 O “INTERESE CASACIONAL” COMO CLAVE DE ACCESO AO TRIBUNAL SUPREMO

Como arriba apuntamos, a partir da entrada en vigor da reforma deixan de existir resortes obxectivos que, por contía ou materia, permitan o acceso á casación. Será pois a Sala do Contencioso-administrativo do Tribunal Supremo quen decidirá cunha ampla marxe discrecional se concorre ou non interese casacional que xustifique a admisión do recurso. Talvez nun intento de obxectivar na medida do posible esas marxes, o propio lexislador incorpora unha especie de supostos tipo en que se presume que concorre interese casacional obxectivo. Propono, por certo e segundo a dicción literal da norma, a xeito de *lista aberta* (“entre outras circunstancias”, reza textualmente¹⁰) e faino propondo estas posibilidades:

a) Que a sentenza recorrida fixe, ante cuestións substancialmente iguais, unha interpretación das normas de dereito estatal ou da Unión Europea en que se fundamenta a resolución contradictoria coa que outros órganos xurisdiccionais establecesen. Trátase dunha especie de *re-styling* do actual recurso para a unificación de doutrina, que certamente tivo escaso alcance práctico pola extrema rixidez do seu presuposto básico de admisión¹¹, isto é, que os supostos fosen “idénticos”, o que levou o Tribunal Supremo a inadmitir de xeito impenitente os recursos que por esta vía se formulaban en supostos «substancialmente iguais», que é o que agora se exige e que permite unha interpretación sen dúbida máis xenerosa. A práctica cotiá mostrará, en último extremo, o alcance cuantitativo desa nova existencia.

b) Que esa sentenza sente unha doutrina sobre as ditas normas que poida ser gravemente danosa para os intereses xerais. A interpretación do concepto xurídico indeterminado “*gravemente danosa*” resulta todo un reto exexético para o operador do dereito. Non poderá ser máis que no estudo casuístico do asunto sometido ao control xurisdiccional cando se saiba se esa sentenza é ou non revisable en casación. O intento de obxectivación neste caso é certamente dubidoso.

c) Que afecte a un gran número de situacións, ben en si mesma ou por transcender do caso obxecto do proceso. Supomos que está a pensar en impugnacións en masa ou de actos aplicativos dunha mesma disposición de carácter xeral, aínda que a interpretación que se faga desa expresión “*gran número de situacións*” tampouco resulta un parámetro demasiado obxectivo.

d) Que a sentenza resolva un debate que versase sobre a validez constitucional dunha norma con rango de lei, sen que a improcedencia de formular a pertinente cuestión de inconstitucionalidade apareza suficientemente esclarecida. Esta especie de “*sucedáneo*” da cuestión de inconstitucionalidade resulta verdadeiramente desconcertante. E se xa os anteriores supostos corrían o risco de desnaturalizar esa obxectividade, neste apartado o risco deixa de selo para converterse no paradigma da indefinición máis absoluta.

e) Que a sentenza interprete e aplique “*aparentemente con erro*” e como fundamento da súa decisión unha doutrina constitucional. Maior indefinición non cabe nesa expresión.

f) Que a sentenza interprete e aplique o dereito da Unión Europea en contradición *aparente* coa xurisprudencia do Tribunal de Xustiza ou en supostos en que aínda poida ser exigible a intervención deste a título prexudicial. Estase a referir á concorrencia ou non dun «acto claro» ou «acto aclarado» ao que en ocasións se refire a xurisprudencia do Tribunal de Xustiza da Unión Europea para a correcta aplicación directa de directivas europeas sen necesidade de formular a cuestión prexudicial.

g) Que resolva un proceso en que se impugnou, directa ou indirectamente, unha disposición de carácter xeral, o que desde logo parece que se trata dunha auténtica obxectivación do suposto previsto na letra c) anterior.

h) Que resolva un proceso en que o impugnado foi un convenio asinado entre Administracións públicas.

i) E por último un suposto xa previsto na norma anterior, isto é, que fose ditada no procedemento especial de protección de dereitos fundamentais.

Ante o pouco éxito na “obxectivación” que a propia proposta legal lle auspicia a este nomenclátor, enumérase a continuación outra relación de circunstancias que, agora si, fan presumir que existe interese casacional, de tal xeito que, cando concorran, o recurso deberá ser necesariamente admitido. Aínda que, necesario é recoñecelo, volve introducir un ulterior resorte para que o tribunal inadmita *a limine* o recurso: nos supostos a), b) e e), poderá inadmitirse “*se o tribunal aprecia que o asunto carece manifestamente de interese casacional*”. Máis do mesmo: a decisión libérrima do órgano xurisdiccional como luz de guía. Estes supostos en que se “presumirá” o interese casacional pasan por ser:

a) Cando na resolución impugnada se apliquen normas en que se sustente a razón de decidir sobre as que non exista xurisprudencia. É entón cando se xustifica plenamente ese labor nomofiláctico ao que en teoría responde a modificación legislativa. Como acontece co segundo dos supostos;

b) Cando a dita resolución se aparte deliberadamente da xurisprudencia existente ao considerala errónea. O Tribunal Supremo debe corrixir entón esa interpretación, afectando con iso, na eventualidade dunha sentenza estimatoria, as situacións xurídicas derivadas do caso, a diferenza do que acontecía co recurso para unificación de doutrina actual.

c) Cando a sentenza recorrida declare nula unha disposición de carácter xeral, salvo que esta, “*con toda evidencia*”, careza de transcendencia suficiente. Esa “*evidencia*” avalíase sen posibilidade de recurso nese trámite previo de admisión. Máis do mesmo neste empeño na subxectivación de criterios.

d) Cando resolva recursos contra actos ou disposicións dos organismos reguladores ou de supervisión ou axencias estatais cuxo axuízamento lle corresponde á Sala do Contencioso-administrativo da Audiencia Nacional.

e) Cando resolva recursos contra actos ou disposicións dos gobernos ou consellos de goberno das comunidades autónomas.

Ante o perigo de dispersión de criterios interpretativos, non é de estrañar que o novo artigo 264 LOPX, redactado tamén *ex novo* conforme o apartado 37 da LO 7/2015 propoña que os maxistrados das diversas seccións dunha mesma sala se reúnan para a unificación de criterios e a coordinación de prácticas procesuais, especialmente nos casos en que os maxistrados das diversas seccións dunha mesma sala ou tribunal sostivesen nas súas resolucións diversidade de criterios interpretativos na aplicación da lei en asuntos substancialmente iguais, para o que o presidente do tribunal convocará pleno xurisdiccional (ao que asistirán todos os maxistrados da sala correspondente que por repartición coñezan da materia en que a discrepancia se puxese de manifesto) para que resolvan sobre eses asuntos co obxecto de unificar o criterio. Por iso, sería desde logo aconsellable que na nosa xurisdición o Tribunal Supremo decidise, ao xeito en que xa o fixo a Sala Primeira (acordos do 12 de decembro de 2000 e do 30 de decembro de 2011)¹², elaborar unha proposta cos criterios que se consideran precisos para a aplicación das reformas introducidas

pola Lei orgánica 7/2015, con carácter orientador para a unificación das prácticas procesuais e para que en definitiva o recurso de casación cumpra os seus fins constitucionais recentemente perfilados nesta nova proposta e non se transforme, como se xustifica no preámbulo da lei, nun instrumento de dilación indebida do proceso nin nunha terceira instancia. Desde logo, un acordo dese tipo serviría como guía para a organización do traballo interno do propio Tribunal Supremo e, asemade, para o coñecemento polos tribunais inferiores e de todos os profesionais xurídicos¹³. En todo caso, e como recorda o apartado 3 do artigo 264 LOPX, eses acordos non teñen carácter vinculante nin valor xurisprudencial, nin obrigan ningún tribunal. Son só criterios orientadores.

Neste sentido, cómpre lembrar que o recurso de casación por razón de interese casacional vai encamiñado á fixación da doutrina que se estima correcta, sobre todo naqueles casos en que se sentencia na instancia en contra do criterio seguido fronte a outras sentenzas doutros tribunais do mesmo nivel, en contra do criterio da xurisprudencia do Supremo ou cando na resolución impugnada se apliquen normas en que se sustente a razón de decidir sobre as que non exista xurisprudencia. Como consecuencia diso, como requisito xeral, o escrito de interposición do recurso de casación por razón de interese casacional debe expresar con claridade, no encabezamento ou formulación do motivo, a xurisprudencia que se solicita que se fixe ou que se declare infrinxida ou descoñecida.

Se tivéssemos que empregar os mesmos razoamentos que a Sala Primeira utiliza para a casación civil, poderíamos aventurar que, ademais deste requisito xeral de carácter formal, para que o recurso de casación por razón de interese casacional sexa admisible debe concorrer algún dos elementos que o poden integrar. Por razóns de congruencia e contradición procesual, a parte recorrente debería indicar claramente no encabezamento ou formulación do motivo en cal deles se funda a admisibilidade do recurso interposto. Estes elementos serían os seguintes:

1. A oposición ou descoñecemento na sentenza recorrida da doutrina xurisprudencial do TS. A xustificación, coa necesaria claridade, da concorrencia deste elemento correspóndelle á parte recorrente. O concepto de xurisprudencia comporta, en principio, reiteración na doutrina da Sala do Contencioso do Tribunal Supremo. É preciso, en consecuencia, que no escrito de interposición se citen dúas ou máis sentenzas daquela sala, e que se razoe como, cando e en que sentido a sentenza recorrida vulnerou ou descoñeceu a xurisprudencia que se establece nelas. A doutrina mantida nas sentenzas da Sala do Contencioso do TS invocadas no escrito de interposición do recurso de casación non ten carácter xurisprudencial cando exista outra formulada en sentenzas máis recentes que se afasten dela. Non obstante, non é necesario que as sentenzas invocadas se refiran a un suposto fáctico idéntico ao resolto na sentenza recorrida, como ata agora se viña exixindo na casación para unificación de doutrina. En todo caso, a parte recorrente debe xustificar que a resolución do problema xurídico formulado no recurso se opón ao criterio seguido pola xurisprudencia. Non sería admisible esta modalidade de recurso cando:

a.- a alegación de oposición á xurisprudencia da Sala do Contencioso do TS careza de consecuencias para a decisión do conflito, atendida a *ratio decidendi* da sentenza recorrida;

b.- o criterio aplicable para a resolución do problema xurídico formulado dependa das circunstancias fácticas de cada caso, salvo que estas sexan idénticas ou existan só diferenzas irrelevantes;

c.- a aplicación da xurisprudencia da Sala do Contencioso do TS invocada só poida levar a unha modificación da resolución recorrida mediante a omisión total ou parcial dos feitos que o tribunal de instancia considere probados;

d.- concorra calquera outra circunstancia análoga que implique a inexistencia de interese casacional.

As regras anteriores só deberían sufrir dúas excepcións:

1.- Cando se trate de sentenzas do Pleno da Sala do Contencioso do TS ou de sentenzas ditadas fixando doutrina por razón de interese casacional. Nestes casos basta a cita dunha soa sentenza invocando a súa xurisprudencia, sempre que non exista ningunha sentenza posterior que modifícase o criterio seguido.

2.- Cando, a criterio da Sala do Contencioso do TS, a parte recorrente xustifique debidamente a necesidade de modificar a xurisprudencia en relación co problema xurídico formulado porque evolucionase a realidade social ou a común opinión da comunidade xurídica sobre unha determinada materia. Esta última excepción ten o carácter extraordinario que se desprende da súa natureza. Por iso, o recurso non é admisible cando a Sala do Contencioso do TS non aprecie a posibilidade razoable de que deba ser modificada a xurisprudencia. Os matices subxectivos aquí empregados serán unha constante nesta toma de decisións.

2. A existencia de xurisprudencia contraditoria dos tribunais superiores de xustiza sobre algún dos puntos ou cuestións resoltos pola sentenza recorrida.

Trátase deses supostos previstos no apartado 2.a) do artigo 88 que se refire á «*interpretación das normas de dereito estatal ou da Unión Europea en que se fundamenta a resolución contraditoria coa que outros órganos xurisdiccionais estableceran*». A xustificación da concorrencia deste elemento correspóndelle á parte recorrente. O concepto de xurisprudencia contraditoria dos “outros tribunais” comporta a existencia de criterios dispares entre eles mantidos cada un coa suficiente extensión e igual nivel de transcendencia, de modo que se poidan cualificar como xurisprudencia operativa no grao xurisdicional correspondente a estes tribunais. Na xurisdición civil, este elemento exige que sobre un problema xurídico relevante para a resolución da sentenza recorrida se invoquen dúas sentenzas firmes dun mesmo tribunal que decidan en sentido contrario ao seguido noutras dúas sentenzas, tamén firmes, dunha mesma sección. Deberemos quedar á espera de se a Sala do Contencioso do Tribunal Supremo impón este mesmo criterio interpretativo do concepto “*xurisprudencia*” no noso ámbito. Esta última debe ser distinta, pertenza ou non ao mesmo tribunal. As sentenzas deben ter sido ditadas con carácter colexiado. Unha das sentenzas invocadas debe ser a recorrida. Co fin de evitar toda confusión, por razóns de congruencia e contradición procesual, cando se cite un número elevado de sentenzas en cada grupo, só se poden ter en conta, ademais da recorrida, as que a parte recorrente destaque expresamente ou, no seu defecto, a máis recente ou as dúas máis recentes. O problema xurídico resolto debe ser o mesmo. En consecuencia, a parte recorrente debe expresar o problema xurídico sobre o que existe a contradición que alega, indicar de que xeito se produce esta e expor a identidade de razón entre cada punto do problema xurídico resolto na sentenza recorrida e aquel sobre o que versa a xurisprudencia contraditoria invocada.

Non é admisible o recurso en que se demande este elemento cando:

- 1.- exista xurisprudencia da Sala do Contencioso do TS sobre o problema xurídico formulado;
- 2.- se invoquen menos de dúas sentenzas firmes ditadas por unha mesma sección de tribunal inferior nas cales se decida colexiadamente nun sentido;
- 3.- se invoquen menos de dúas sentenzas firmes ditadas por unha mesma sección dun tribunal superior, diferente da primeira, nas que se decida colexiadamente en sentido contrario;

4.- no primeiro grupo ou no segundo non figure a sentenza recorrida;

5.- a contradición entre as sentenzas invocadas careza de consecuencias para a decisión do conflito, atendida a *ratio decidendi* da sentenza recorrida;

6.- o criterio aplicable para a resolución do problema xurídico formulado dependa das circunstancias fácticas de cada caso, salvo que estas sexan idénticas ou existan só diferenzas irrelevantes;

7.- a aplicación da xurisprudencia invocada como contraditoria só poida levar a unha modificación da resolución recorrida mediante a omisión total ou parcial dos feitos que o tribunal de instancia considere probados na sentenza recorrida;

8.- concorra calquera outra circunstancia análoga que implique a inexistencia de interese casacional.

As regras anteriores poderían sufrir unha excepción; sería admisible o recurso de casación cando, a criterio da Sala do Contencioso do TS, conste de xeito notorio a existencia de xurisprudencia contraditoria dos tribunais superiores sobre o problema xurídico formulado. Para iso é necesario que ese debate fose debidamente puntualizado pola parte recorrente e se xustificase a existencia dun criterio dispar entre tribunais superiores mediante a cita de sentenzas contrapostas.

3. Cando se trate de supostos nos cales na resolución impugnada se aplicasen normas en que se sustente a razón de decidir sobre as que non exista xurisprudencia. Nos supostos de aplicación pola sentenza recorrida de normas sobre as que non existise doutrina xurisprudencial do TS relativa a normas anteriores de igual ou similar contido, debe xustificarse a concorrencia deste elemento pola parte recorrente, que debe identificar con claridade cal é o problema xurídico sobre o que non existe xurisprudencia e que foi resolto ou debeu selo mediante a aplicación dunha norma en vigor. Non concorrería este elemento de interese casacional cando no momento de ditarse a sentenza recorrida exista xa xurisprudencia sobre o problema xurídico formulado.

4 A IMPORTANCIA DAS EXIXENCIAS FORMAIS: OS REQUISITOS DE PREPARACIÓN DO RECURSO DE CASACIÓN ANTE O TRIBUNAL SUPREMO

O recurso de casación preparárase ante a sala de instancia no prazo de trinta días (en lugar dos dez ata agora habilitados pola LXCA de 1998), desde a notificación da sentenza, estando lexitimados para iso os que fosen parte no proceso, ou debesen telo sido. O escrito de preparación deberá responder estritamente ao seguinte contido, que é similar ao que ata agora se exixía nesta xurisdición¹⁴, pero tamén con claras transposicións da orde civil:

a) Acreditar o cumprimento dos requisitos regulados no que se refire ao prazo, á lexitimación e a recorribilidade da resolución que se impugna. Poderase declarar a inadmisión pola concorrencia de defectos de forma non emendables –ou non emendados no caso de que se instase– consistentes en:

- A falta de representación por procurador (artigos 23.1 LXCA e tamén 23.1 LAC).

- A falta de asistencia de avogado (artigos 23 LXCA e 31.1 LAC).

- A interposición do recurso fóra de prazo –30 días desde o seguinte á notificación da sentenza– (artigo 89.1 LXCA).

- A falta de constitución do depósito para recorrer ou da debida emenda de tal omisión (DA 15.ª LOPX).

- A falta de concorrencia de presupostos para que a resolución sexa recorrible, conforme os artigos 86 e 87 LXCA.

b) Identificar con precisión as normas ou a xurisprudencia que se consideran infrinxidas, xustificando que foron alegadas no proceso, ou tomadas en consideración pola sala de instancia, ou que esta debiera observarlas mesmo sen seren alegadas. Poderá, polo tanto, ser inadmitido o recurso pola falta de indicación no escrito de interposición da norma substantiva, a xurisprudencia do TS ou o principio xeral do dereito infrinxidos –que se debe facer no encabezamento ou formulación de cada un dos motivos en que se funde o recurso ou deducirse claramente da súa formulación sen necesidade de acudir ao estudo da súa fundamentación– ou a indicación de norma, xurisprudencia ou principio xeral do dereito que non sexa aplicable ao fondo do asunto, a teor da *ratio decidendi* da sentenza recorrida. Por este motivo, poderían resultar inadmitidos os recursos en que se aprecie unha acumulación de infraccións, a cita de preceptos xenéricos ou a cita de preceptos heteroxéneos nun mesmo motivo que xeren a existencia de ambigüidade ou indefinición sobre a infracción alegada (por aplicación analóxica do artigo 481.1 LAC), así como a falta no escrito de interposición do recurso da razoable claridade expositiva para permitir a individualización do problema xurídico formulado (artigo 481.1 e 3 LAC). Igualmente, neste recurso de casación por razón de interese casacional poderá declararse a inadmisión pola falta de indicación no encabezamento ou formulación do motivo da xurisprudencia que se solicita da Sala do Contencioso do TS que se fixe ou se declare infrinxida ou descoñecida, salvo cando se deduza claramente da súa formulación sen necesidade de acudir ao estudo da súa fundamentación (por analoxía do artigo 481.1 LAC), o que se reproduce no recurso de casación por razón de interese casacional fundado en oposición á doutrina xurisprudencial de tribunais inferiores, por falta de achega de texto de sentenzas en que se pretenda apoiar a existencia de interese casacional.

c) Acreditar, se a infracción imputada o é de normas ou de xurisprudencia relativas aos actos ou garantías procesuais que produciu indefensión, que se pediu a emenda da falta ou transgresión na instancia, de existir momento procesual oportuno para iso. Nestes casos poderá inadmitirse a casación cando se omita deber de esgotar todos os medios posibles para a denuncia ou emenda da infracción ou o defecto procesual (por analoxía co artigo 470.2 LAC, en relación co artigo 469.2 LAC). Nesta causa de inadmisión inclúese a alegación de falta de motivación, da vulneración do principio de congruencia e doutros vicios *in iudicando* ou *in procedendo* da sentenza recorrida se non se solicitou a aclaración, corrección, emenda ou complemento da sentenza (artigos 214 e 215 LAC aplicados supletoriamente).

d) Xustificar que a ou as infraccións imputadas foron relevantes e determinantes da decisión adoptada na resolución contra a que se pretende recorrer. Deste xeito, poderíase inadmitir o recurso cando non se expoña razoadamente a infracción ou vulneración cometida ou non se exprese de que xeito influíu no resultado do proceso (artigo 471 LAC). Estímase comprendida nesta causa de inadmisión a alegación no escrito de interposición do recurso de infraccións procesuais respecto das cales non se xustifique que comportan unha efectiva indefensión para a parte.

e) Xustificar, no caso de que esta fose ditada pola sala do contencioso-administrativo dun tribunal superior de xustiza, que a norma supostamente infrinxida forma parte do dereito estatal ou do da Unión Europea.

f) Especialmente, fundamentar, con singular referencia ao caso, que concorren algún ou algúns dos supostos que, conforme os apartados 2 e 3 do artigo anterior, permiten apreciar o interese casacional obxectivo e a conveniencia dun pronunciamento da Sala do Contencioso-administrativo do Tribunal Supremo.

Se o escrito de preparación cumpre os requisitos formais arriba expostos, a sala de instancia terá por preparado o escrito de casación mediante auto. É importante salientar que nestes casos a lei permite –que non impón– emitir «*opinión sucinta e fundada sobre o interese obxectivo do recurso para a formación de xurisprudencia, que unirá ao oficio de remisión*», o que resulta especialmente interesante para os efectos de obrigar o Tribunal Supremo a redobrar esforzos na xustificación dunha eventual inadmisión en trámite posterior, como veremos¹⁵.

Non se entende ben a razón pola que o lexislador decide impor a forma de providencia para algunhas decisións sobre inadmisión, cando se trata dunha decisión importante para o devir do proceso. Enténdese que a providencia non exige un especial esforzo no razoamento que leva o tribunal a rexeitar a casación. As providencias de inadmisión unicamente indicarán –a dicción literal do 90.4 parece non requirir nada máis que esa “indicación”– se no recurso de casación concorre unha destas circunstancias:

a) ausencia dos requisitos regulados de prazo, lexitimación ou recorribilidade da resolución impugnada, cos mesmos criterios e atendendo a idénticas exixencias formais que as abordadas no trámite de admisión do tribunal de instancia, polo que é de supor que se se superou aquela primeira criba na instancia, sexa pouco frecuente que o non advertido alí sirva para rexeitar o recurso neste trámite posterior. Trátase de causas de inadmisión estritamente formais e taxadas dificilmente disimuladas ao control do secretario da sala de instancia, tal como sucede coa seguinte causa de inadmisión;

b) incumprimento de calquera das exixencias que o artigo 89.2 impón para o escrito de preparación;

c) non ser relevante e determinante da resolución ningunha das infraccións denunciadas. É especialmente significativo que unha decisión tan complexa como resultará sen dúbida esa tarefa poida despacharse con esa sinóptica decisión, enteiramente subxectiva, indefinida, case etérea (...). A situación de desamparo do recorrente pode ser angustiosa cando, tras discutir as cuestións substantivas do proceso na instancia e resolver as estritas e exixentes imposicións formais do escrito de interposición, o Tribunal Supremo poida por providencia decidir a inadmisión do recurso porque lle pareza que as infraccións denunciadas non son relevantes nin determinantes da resolución, e así poderá ventíllalo de maneira postremeira sen máis xustificación e sen posibilidade de recurso. Poderase argumentar que cabe contra iso formular o incidente de nulidade de actuacións dos artigos 228 LAC e 241 LOPX e, no suposto de que sexa inadmitido –como acontecerá con alta probabilidade–, presentar recurso de amparo ante o Tribunal Constitucional –con escasísima esperanza de que prospere, á vista das estatísticas que o propio TC publica ano a ano–. Na práctica, polo tanto, aquela inadmisión suporá a morte do proceso. Igual acontece co cuarto posible suposto de inadmisión;

d) carencia no recurso de interese casacional obxectivo para a formación de xurisprudencia. A práctica forense dará ou quitará razóns, pero moito temo que será a auténtica espita pola que se dilúan as posibilidades dunha postremeira opinión do máis alto tribunal da xustiza ordinaria. Esa opinión é xustamente a que buscan os que se ven desasistidos na única instancia en que fosen rexeitadas as súas pretensións en tribunais superiores ou na Audiencia Nacional. O couto á casación consúmase, pois, como xenuíno recorte do dereito á defensa do cidadán.

En concreto, di o artigo 90.3. a) que a resolución sobre a inadmisión do recurso se decidirá mediante providencia se non se aprecia a existencia de interese casacional obxectivo para a formación de xurisprudencia, aínda que exceptúa de tal regra o suposto en que o tribunal de instancia emitise no trámite que prevé o artigo 89.5, opinión que, ademais de fundada, sexa favorable á admisión do recurso. Tratándose de inadmitir o recurso, nese caso a inadmisión acordarase por auto motivado. E igual sucede nos supostos do apartado 3 do artigo 88, isto é, aqueles en que se presume a existencia de interese casacional obxectivo. Tamén se impón, entón, un especial deber de motivación da inadmisión, que se acordará por auto motivado en que se xustificará que concorren as excepcións que naquel artigo se establecen¹⁶.

Pola contra, os autos de admisión marcarán o desenvolvemento procesual do recurso e a actuación das partes, pois alí precisaranse a cuestión ou cuestións en que se entende que existe interese casacional obxectivo e identificaranse a norma ou normas xurídicas que en principio serán obxecto de interpretación, sen prexuízo de que a sentenza se deba estender a outras se así o exixise o debate finalmente trabado no recurso. Contra as providencias e os autos de admisión ou inadmisión non caberá recurso ningún. Nestes últimos supostos, o letrado da Administración de Xustiza de sala comunicarlle inmediatamente á sala de instancia a decisión adoptada e devolveralle as actuacións procesuais e o expediente administrativo recibidos. A inadmisión tamén provoca un efecto económico inmediato e taxado, pois comportará a imposición das custas á parte recorrente, podendo tal imposición –como acontece coas normas xerais das custas– ser limitada a unha parte delas ou ata unha cifra máxima.

O labor de depuración do ordenamento xurídico impón unha tarefa de publicidade que, en efecto, se cumpre nos supostos en que a casación se tramita no Tribunal Supremo, non así se o labor nomofilático o é dos tribunais superiores no axuizamento de normas autonómicas. Así, o artigo 90.7 impón que os autos de admisión do recurso de casación se publiquen na páxina web do Tribunal Supremo e, ademais, cunha periodicidade semestral, a súa Sala do Contencioso-administrativo deberá publicar, na mencionada páxina web e no *Boletín Oficial del Estado*, a listaxe de recursos de casación admitidos a trámite, con mención sucinta da norma ou normas que serán obxecto de interpretación e da programación para a súa resolución. Talvez fose desexable que ese labor de publicidade dos criterios interpretativos se estendese a aquelas resolucións do tribunal que contivesen doutrina exxética de normas de dereito estatal ou comunitario. Se ese é o labor que a reforma lle reserva ao Tribunal Supremo, sería moi conveniente a publicación na páxina web e no BOE de cal é o seu teor, para xeral coñecemento dos tribunais inferiores e de todos os operadores xurídicos de cal é esa doutrina legal, como actualmente sucede coas sentenzas ditadas no recurso de casación en interese da lei. Pero tal exixencia nin aparece nese artigo nin no 93, que é o que a reforma dedica ás sentenzas que poñen fin á casación cando é admitida a trámite.

5 SUBSTANCIACIÓN DO RECURSO DE CASACIÓN ANTE O TRIBUNAL SUPREMO

Admitido o recurso, concederase un prazo de trinta días para a presentación do escrito de interposición, con novas e concretas exixencias formais, transcorrido o cal sen substancialo, o letrado da Administración de Xustiza declarará deserto o recurso, ordenando a devolución das actuacións recibidas á sala de que procedesen. A esta perención non lle será de aplicación

o prazo de graza do 128 LXCA, ao estaren expresamente excluídos os prazos para preparar e interpor recursos (como se pode interpretar da lectura que deste artigo fai o Tribunal Supremo en supostos parecidos, como o abordado na Sentenza do 7 de abril de 2011, Sala Terceira, do Contencioso-administrativo, Sección 6ª, Rec. 4726/2008).

Polo de pronto, e como refería ao principio deste comentario sobre a reforma, chama poderosísimamente a atención a posibilidade que se habilita para que o tribunal decida como se debe estruturar este escrito de interposición. O máis extraordinario –que á súa vez anuncia cal é a última intención do lexislador– é que permite a posibilidade de que a Sala de Goberno do TS determine, mediante acordo que se publicará no BOE, “a extensión máxima e outras cuestións extrínsecas ao recurso”. Non se explica que criterios se terán en conta para fixar esa “xustiza ao peso” que se impón, cando procede, que extensión se lles concederá ás partes, como se medirá –se por folios ou por caracteres–, cal é a consecuencia xurídica dun eventual incumprimento por “exceso de tara máxima” do escrito correspondente... En fin, un auténtico despropósito do lexislador que só se poderá mitigar nunha hipotética intervención na vista pública que parece ser que se vai converter en regra unha vez admitido o recurso. Por certo, outra importante novidade na súa tramitación. Porque, en efecto, na substanciación do recurso prevese a celebración de vista pública (que poderá ser mesmo ante o pleno da sala, se así se decide), agás que se entenda que o asunto a fai innecesaria.

Admitido a trámite, o escrito de interposición deberá responder a un estrito formulismo que pasa por:

1.- empregar apartados separados e encabezados cunha epígrafe expresiva daquilo do que tratan, onde aparezan expresados os distintos motivos en que se substancie o recurso;

2.- expor en cada un deses apartados de xeito razoado (TS, Sala Terceira, do Contencioso-administrativo, Sección 6ª, S do 10 de marzo de 2014) por que foron infrinxidas as normas ou a xurisprudencia que como tales se identificaron no escrito de preparación. O recurso de casación débese fundar na infracción de normas aplicables para resolver as cuestións obxecto do proceso. Este motivo é único ou exclusivo, no sentido de que o recurso de casación, en calquera das súas modalidades, non se pode amparar en causas alleas á infracción daquelas normas. Non se debe confundir, porén, o carácter único do motivo coa imposibilidade de alegar diversas infraccións nun mesmo recurso. Por iso, para lograr a debida claridade, por razóns de congruencia e contradición procesual, débese citar con claridade e precisión a norma, xurisprudencia ou principio xeral do dereito que se consideren infrinxidos. Cando se alegue máis dunha infracción, cada unha delas debe ser formulada nun motivo distinto e todos eles deben ser numerados correlativamente. Pola mesma razón, cando comporte ambigüidade ou indefinición, non cabe a cita dun precepto seguido de fórmulas tales como «e seguintes», «concordantes» ou similares para sinalar a infracción legal que se considere cometida. Tampouco cabe a cita de preceptos heteroxéneos nun mesmo motivo, nin a cita de preceptos de carácter xenérico que poida comportar ambigüidade ou indefinición. Como é reiterado na xurisprudencia do Alto Tribunal mesmo en aplicación das normas anteriores á reforma de 2015 (TS, Sala Terceira, do Contencioso-administrativo, Sección 6ª, S do 22 de maio de 2012), a casación non é unha segunda instancia, pois trátase dun recurso de carácter extraordinario destinado á protección da norma e da xurisprudencia, estando suxeito, entre outros requisitos, ao de expresar os motivos que se aducen de entre os establecidos no artigo 88 da Lei da xurisdición, e á exigencia de que en cada motivo de casación se concreten as normas ou a xurisprudencia que se estimen infrinxi-

das, explicando ademais en cada caso como e por que as infrinxiu a sentenza recorrida, debendo conter, por iso, unha crítica razoada da fundamentación da sentenza para pór de manifesto os erros xurídicos que se lle imputan, sen poder estenderse a outra ou outras non consideradas entón. Esta exigencia xa se revelaba como esencial coa anterior redacción da LXCA, como lembra o Tribunal Supremo, Sala Terceira, do Contencioso-administrativo, Sección 1ª, no Auto do 30 de xuño de 2011, Rec. 6236/2010, e máis concretamente na sentenza da Sala Terceira do Contencioso-administrativo, Sección 6ª, do 20 de outubro de 2014, onde xa advertía que «*conforme reiterada xurisprudencia, que aínda que non é exigible unha perfecta e completa correlación entre as infraccións que se denuncian no escrito de preparación e no de interposición, si o é que exista unha mínima vinculación, desde logo non existente no suposto de autos (sentenzas do 13 de maio de 2011 –recurso de casación 2100/2005– e os nela citados)*». No recurso, ademais, débense analizar, e non só citar, as sentenzas do Tribunal Supremo que a xuízo da parte son expresivas daquela xurisprudencia, para xustificar a súa aplicabilidade ao caso. A infracción invocada de norma, xurisprudencia ou principio xeral do dereito aplicable ao caso debe ser relevante para a resolución, atendida a *ratio decidendi* da sentenza recorrida.

3.- precisar o sentido das pretensións que a parte deduce e dos pronunciamentos que solicita. Isto é, deixar consignados con total concisión cales van ser as pretensións que se deducen, as causas de pedir e o contido da resolución ao que se aspira.

Tanta importancia se lle confire na nova regulación ás formas que se volve habilitar unha ulterior posibilidade de revisión do seu estrito cumprimento, un postreireiro trámite de inadmisión que se abre unha vez presentado o escrito de interposición do recurso e advertida a eventualidade do incumprimento destas últimas exigencias formais. Advirte o apartado 4 dese artigo 92 LXCA que, se o escrito de interposición non cumprise o exigido no apartado anterior, o tribunal acordará oír a parte recorrente sobre o incumprimento detectado e, sen máis trámites, ditará sentenza inadmitíndoo se entendese tras a audiencia que o incumprimento foi certo, con imposición en custas ao recorrente. É de supor que aquí si se permitirá a emenda dos defectos advertidos ao xeito en que a propia xurisprudencia do Tribunal Supremo permite outras sandacións procesuais de corte meramente formal. Recordemos a liña xurisprudencial claramente acorde co principio *pro actione* que tivo ocasión de fraguar na interpretación das regras que vertebran a proba, cando con referencia á formal obriga de establecer os puntos de feito e os medios de proba nos escritos de demanda e contestación, o seu incumprimento podía dar lugar ou non á inadmisión do recibimento a proba. A tal respecto, a xurisprudencia do Tribunal Supremo e do Tribunal Constitucional veu resultando xenerosamente permisiva con este incumprimento, permitindo que os puntos de feito se poidan extraer dunha lectura do conxunto da demanda para evitar indefensións e, en calquera caso, admitindo a posibilidade de emenda (Sentenza do Tribunal Supremo do 16 de febreiro de 2011, recurso de casación 1.046/2008). Mesmo o Tribunal Constitucional, na sentenza 94/1992, do 11 de xuño, suavizou a rixidez de certas exigencias formais, establecendo que o defecto inicial na solicitude se poida emendar interpondo recurso de súplica contra a decisión xudicial que denegase o recibimento do preito a proba cando o demandante lles deu unha nova redacción aos puntos de feitos sobre os que debería versar a proba. Nesta mesma liña manifestouse o Tribunal Supremo, Sala 3.ª, Sección 6.ª, na Sentenza do 27 de xaneiro de 2003, relator: Lecumberri Martí, cando permite tales emendas, baseándose na interpretación antiformalista, que inspira, segundo a exposición de motivos, a lei xurisdiccional e en atención á tutela xudicial efectiva que preconiza o artigo 24

da CE. Ou, máis recentemente e xa en vigor a LXCA de 1998, o Tribunal Supremo, Sala Terceira, do Contencioso-administrativo, da Sección 2ª, na Sentenza do 29 de outubro de 2009, Rec. 7393/2003, relator: Agullo Avilés, e da Sección 5ª, na Sentenza do 11 de novembro de 2009, Rec. 4212/2005, relator: Fernández Valverde, que permiten emendas de defectos cuxa existencia estrita «*resulta lesiva, polo seu rigor formalista, do dereito de defensa xurídica e do dereito ao proceso debido que garante o artigo 24 da Constitución*» (con cita expresa doutra anterior STS do 24 de abril de 2007). Ben é certo que esa liña se articula arredor da existencia ao xuíz do contencioso-administrativo dunha «*aplicación razoable, funcional e congruente destas normas procesuais que disciplinan a admisión das probas, que modula o arbitrio xudicial*», pero iso ben se podería aplicar ao cumprimento doutros requirimentos meramente formais en casos, como o que agora tratamos, que poden ser perfectamente emendados nese trámite de audiencia conferido.

En fin, se se admitise o recurso a trámite –tras tantas posibilidades de inadmisión como as estudadas–, acordarase dar traslado do escrito de interposición á parte ou partes recorridas e comparecidas para que se poidan opor ao recurso no prazo común de trinta días. Non é de estrañar pois que, tras tantos filtros de admisión, no escrito de oposición non se lle permita ao recorrido pretender –de novo!– a inadmisión do recurso.

Resulta sumamente interesante a pegada de oralidade que se lle quixo impor a esta última actuación ante o Tribunal Supremo, pois, como avanzamos, transcorrido o prazo de presentación da oposición, presentáense ou non os escritos das partes recorridas, a sección competente para a decisión do recurso, de oficio ou a petición de calquera das partes formulada ademais nos escritos de interposición ou oposición, acordará a celebración de vista pública, pero con ese criterio como regra –que se rexerá na orde temporal polo principio de prioridade formal de antigüidade do recurso–, deixando a excepción da non celebración aos supostos en que «*entendese que a índole do asunto a fai innecesaria, caso en que declarará que o recurso queda concluso e pendente de votación e resolución*».

En fin, a sentenza ditada na nova casación deberá conter un pronunciamento similar á que ata agora se lle exixía á que puña fin ao recurso de casación en unificación de doutrina fixando a interpretación daquelas normas estatais ou a que teña por establecida ou clara das da Unión Europea sobre as que, no auto de admisión a trámite, se considerou necesario o pronunciamento do Tribunal Supremo. Nada se di, como advertiamos máis arriba, da necesidade ou conveniencia da publicación desa doutrina na páxina web do Tribunal Supremo nin no BOE, coas importantes vantaxes que esa medida lle proporcionaría ao labor de depuración e esexese que desta nova tarefa se predica.

E, de conformidade con ela e cos restantes normas que fosen aplicables, resolverá as cuestións e pretensións deducidas no proceso, con tres posibles pronunciamentos: a incompetencia xurisdiccional, o desestimatorio do recurso e o estimatorio do recurso formulado, anulando a sentenza ou auto recorrido, en todo ou en parte, podendo neste caso, cando xustifique a súa necesidade, ordenar a retroacción de actuacións a un momento determinado do procedemento de instancia para que siga o curso ordenado pola lei ata a súa culminación. O réxime da imposición de custas non se aparta do criterio xeral do vencemento coas excepcións e limitacións que rexen para todo tipo de recursos.

Se apreciase que a orde xurisdiccional contencioso-administrativa non é competente para o coñecemento daquelas pretensións ou que non o era o órgano xudicial de instancia, di o apartado 2 do artigo 93 LXCA que anulará a resolución recorrida e indicará, no primeiro caso, a orde

xurisdiccional concreta que se estima competente, cos efectos que prevé o artigo 5.3 desta lei, ou remitíralle, no segundo, as actuacións ao órgano xudicial que debera coñecer delas.

6 REFLEXIÓN FINAL

Como xa anticipamos, trátase dunha substancial reforma da casación no ámbito contencioso que agrava mesmo o recorte habilitado para a casación civil coa reforma da Lei 37/2011. A mutilación dos motivos e supostos obxectivos que dan acceso ao recurso é máis acusada que noutros ámbitos xurisdicionais. A desaparición dos motivos obxectivos (por contía ou algunhas materias, como as funcionariais) contrasta coa teórica apertura do recurso a resolucións de tribunais inferiores en grao (sinaladamente, ás sentenzas dos xulgados unipersoais). Pero é o “interese casacional” o verdadeiro protagonista da reforma. Cos seus aspectos positivos –a definitiva atribución ao Tribunal Supremo da súa competencia nomofiláctica do dereito– e negativos –a excesiva “subxectivación” dos criterios de admisión dos recursos e, moi sinaladamente, a perda do dereito a unha opinión máis autorizada, á segunda instancia, nos asuntos de maior transcendencia, os tramitados ante os TSX e a Audiencia Nacional–. É esta a verdadeira carga negativa na opinión que me merece a reforma; a mutilación do dereito de defensa do cidadán pola importantísima limitación do acceso aos recursos en temas de interese.

Eses recortes únense a outros dous escollos desde a perspectiva do xustizable: dun lado, o enxeñoramento da discrecionalidade como “criterio” practicamente único de admisión da casación; e, doutro, a extrema tecnificación do labor procesual dos profesionais do dereito. Todo iso debuxa un panorama certamente difícil e incerto para acceder á casación. Os escritos de preparación e interposición deben reunir tantos presupostos, deben superar tantos filtros e tan exhaustivos controis procesuais que, a non dubidar, dan noticia do verdadeiro propósito do legislador. Non é, como se pregoa no preámbulo da LO 7/2015 para esta xurisdición, ningún intento de dotar dun “*alto grao de eficiencia e axilidade no sistema xudicial*”; o que se pretende parece ser outra cousa ben distinta: alixeirar a carga de traballo do Tribunal Supremo. Pero axilizar o sistema non se pode assimilar a eclipsar o dereito aos recursos. Nin se persegue “*unha xustiza eficaz, ademais de garantir o respecto dos dereitos fundamentais de todos e de facilitar con iso a paz social*”; se así fose, non privarían o cidadán da posibilidade de coñecer unha segunda opinión do Alto Tribunal en temas de tanto contido e xerarquía como os tratados polos tribunais superiores ou a Audiencia Nacional en única instancia. Non se arela de verdade “*un reforzamento da seguridade xurídica, lograr unha maior axilización e especialización nas respostas xudiciais*”; insisto, a axilidade non se consegue mediante a aniquilación do sistema de recursos. É máis, o problema que alí se denuncia de “*atraso (...) nalgúns órganos xurisdicionais*” o que exige é “*incrementar a calidade da resposta ofrecida ao cidadán*”, que desde logo non pode pasar por privalo do acceso ao recurso. Tense o descaro de propor como medida para “*intensificar as garantías na protección dos dereitos dos cidadáns*” a obstaculización do acceso ao recurso de casación, que desde logo queda só “*como instrumento por excelencia para asegurar a uniformidade na aplicación xudicial do dereito*”, pero só iso. De ningún xeito a casación foi nunca unha “terceira instancia”; nunca o foi, pero agora xa non é nin segunda instancia en moitísimos outros procesos. Podemos entender precisa a redefinición do papel que debe representar o Tribunal Supremo na xustiza española, e talvez sexa necesario orientalo no sentido que agora se debuxa, pero iso non pode selo a custa do debilitamento dos medios de defensa dos cidadáns.

Se iso é o que pretendía o lexislador, abondaríalle con xustificarse só no atraso dalgúns órganos xudiciais. Motivos teñen. Pero con iso correríamos o risco de que –como xa se intentou, por certo, nesa mesma lexislatura coa imposición a todos os cidadáns das taxas xudiciais para acceder á xustiza– o día de mañá, por esa mesma razón e con ese mesmo obxectivo, se decida suprimir a segunda instancia en todos os supostos, rabeñar o acceso á xurisdición segundo que contías ou supostos, ou impor os suficientes –e impertinentes– requisitos ou presupostos procesuais que, impedindo o dereito á defensa, alixeirasen a carga dos tribunais, de todos os tribunais españois. Alcanzarían así, seguro, o arelado silencio no *cemiterio* xurisdiccional. Debemos quedar á espera do resultado práctico desta reforma en mans da sala terceira na confianza de non rematar por advertir que non se trata senón dun grave e histórico erro na configuración legal do sistema de recursos na xurisdición contencioso-administrativa.

7 BIBLIOGRAFÍA

- Alonso Mas, M. J. 2013 «Recurso de casación en el orden contencioso-administrativo y derecho autonómico», *Revista de Administración Pública*, 190, 101-148.
- Alonso Mas, M. J. 2015 «El acceso al recurso de casación en el orden contencioso-administrativo: una oportunidad perdida», *Revista de Administración Pública*, 197, 237-269.
- Díez-Picazo Giménez, I. 2015 «La admisión discrecional de asuntos por el Tribunal Supremo», *Revista de Jurisprudencia*, 1, 3.
- Gómez-Ferrer Rincón, R. 2007 «Recurso de casación y unidad del ordenamiento jurídico», *Revista de Administración Pública*, 175, 599-637.
- Lozano Cutanda, B. 2015 «La reforma del recurso de casación contencioso-administrativo por la Ley orgánica 7/2015: análisis de sus novedades», *Diario La Ley*, 8609.
- Martín-Romo Capilla, R. M. 2005 «El recurso de casación contencioso-administrativo: su inadmisión en sentencia y la previa audiencia de las partes. Comentario a la Sentencia del Tribunal Europeo de Derechos Humanos de 9 de noviembre de 2004», *Revista Española de Derecho Administrativo*, 125.
- Muñoz Aranguren, A. 2015 «La curiosidad del jurista persa y la reforma del recurso de casación contencioso-administrativo», *Diario La Ley*, 8634.
- Ruiz López, M. Á. 2009 «La inadmisión del recurso de casación por competencia de los juzgados: ¿hacia una doble instancia contencioso-administrativa? (A propósito de la STC 119/2008, de 13 de octubre)», *Revista Española de Derecho Administrativo*, 141, 167-176.
- Ruiz López, M. Á. 2011 «La intensificación de las exigencias formales del recurso de casación (a propósito del Auto del Tribunal Supremo de 10 de febrero de 2.011, rec. de casación n.º 2927/2010)», *Revista Española de Derecho Administrativo*, 150, 469-481.
- Soriano García, J. E. 2002 «¿Alguna esperanza de flexibilización en la casación?», *Revista Española de Derecho Administrativo*, 113, 89-92.

NOTAS

- 1 Este traballo realízase no eido dos proxectos de investigación “Los intereses colectivos: representación y defensa ante la Administración y los Tribunales. Las «otras» legitimaciones”, referencia, DER2011-26080, e Grupo de Investigación SEJ 317, “El Derecho Público ante la crisis económica e institucional” do Plan Andaluz de Investigación, Desenvolvemento e Innovación (PAIDI), dos que son membro.
- 2 Muñoz Aranguren, 2015.
- 3 Gómez-Ferrer Rincón, 2007.
- 4 En tal sentido, resulta de interese Ruiz López, 2009.
- 5 Alonso Mas, 2013.
- 6 Gómez-Ferrer Rincón, 2007.
- 7 Lozano Cutanda, 2015.
- 8 Muñoz Aranguren apunta «nos últimos anos conseguiu-se rebaixar –co esforzo dos maxistrados da Sala do Contencioso-Administrativo– a carga de traballo de xeito moi notable (pasouse de 11.272 asuntos pendentes a finais de 2011 a 6.475 a finais de 2013 –e iso sen descontar, dentro destes últimos, os suspendidos por pendencia de cuestión de inconstitucionalidade ou prexudicial–)» (Muñoz Aranguren, 2015).

- 9 Como lembra Muñoz Aranguren, é significativo o peso da opinión dos maxistrados do TS na redacción da nova proposta: «Agora ben, é importante facer notar que os propios maxistrados da Sala Terceira avogaran recentemente por unha reforma na liña finalmente acollida polo lexislador. No “Informe da Sala de Goberno do Tribunal Supremo sobre o Anteproxecto do 4 de abril de 2014 de LOPX” rexeitouse o modelo casacional proposto daquela polo prelexislador e propúxose un alternativo, ata o punto de suxerir mesmo o teor literal deses eventuais novos preceptos da LXCA, que a Lei orgánica 7/2015 reproducíu de forma case mimética» (Muñoz Aranguren, 2015).
- 10 No mesmo sentido, Muñoz Aranguren, 2015.
- 11 Soriano García, 2002.
- 12 A Sala do Social do TS tamén adoptou recentemente un acordo, moito menos ambicioso, sobre os criterios de admisión do recurso de casación para unificación de doutrina (Acordo non xurisdiccional do 11 de febreiro de 2015), como indica Muñoz Aranguren, 2015.
- 13 Mesmo cando, como se denunciou no ámbito civil, «a miúdo, o TS unifica criterios sobre cuestións menores, moi concentradas, por exemplo, no dereito de familia, o de propiedade horizontal e o de arrendamentos urbanos» (Díez-Picazo Giménez, 2015:3).
- 14 Exixencias formais que xa se incrementaron sensiblemente na reforma de 2011, como pon de relevo Ruiz López, 2011.
- 15 Unha razoada crítica a esta dualidade de control entre as salas de instancia e Tribunal Supremo é a que formula Alonso Mas, 2015. Avógase nese traballo pola instauración do “interese casacional” como medida de acceso á casación, criterio que só debe manexar este Alto Tribunal.
- 16 O que xa non parece posible é que a inadmisión se proclame en sentenza. A tal respecto, e no que toca á regulación anterior, *vid.* Martín-Romo Capilla, 2005.